

Forró Lajos

Prolaze ratovi, padaju vlade...*

A jugoszláv hadsereg kapitulációja után Szerbia közvetlenül német igazgatás alá került, a szlovén terület északi részét pedig bekebeleztek Németországba. Crna Gorát, a horvát tengerpartot és Szlovénia déli részét Olaszország foglalta el. Magyarország megkapta Bácskát, a baranyai háromszöget, Mukaközt és Murántúlt. (Horthy Bánátra is igényt tartott, azonban erre a területre a kormányzó nagy csalódására a német csapatok vonultak be.) Bulgária pedig Macedónia egy részét kebelezte be.

A volt jugoszláviai területeken óriási népmozgások kezdődtek. Az első világháború után széttelepített szerbek többsége visszatért (menekült, telepítették) Szerbia törzsterületére. A Független Horvát Államból 119 ezer, Macedóniából 43 ezer, Crna Gorából 27 ezer, Vajdaságból 21 ezer, Szlovéniából pedig 6 ezer szerb keresett otthont az őshaza területén. Az olaszok által megszállt területekről 57 ezer szerbet deportáltak Olaszországba. A megszállók a szlovén népet sem kímélték: az annektált szlovéniai területekről az emberek ezreit deportálták Olaszországba, míg 56 ezer szlovén „önként” Horvátországba vagy Szerbiába menekült. A szerb területen élő horvátok nagy tömegben települtek át a Független Horvát Államba, amelynek 5,6 millió lakosának 52,5 %-a római katolikus, 32 %-a ortodox, 13 %-a muzulmán, 2,5 %-a pedig egyéb vallású volt. Az itt maradt kb. 1,8 milliónyi szerben a horvát usztasák véres revansot vet-

tek a két világháború közötti megaláztatásért. Őket tömegesen szállították különböző internáló táborokba. Ilyenek táborok működtek Jasenovacon, Nova Gradiškán, Sremska Mitrovicán, Zemunban és Mostarban. Az öldöklésben persze nem maradtak le a szerb csetnikiek sem, akik a horvát népet tekintették főbűnösnek a háború miatt. A két nép közötti leszámolások egészen a háború végéig tartottak. Sőt...

A Simović-kormány Angliában működött tovább, de néhány politikai tárgyalást kivéve eredménytelenül. Mindezek ellenére a nyugati hatalmak nagyon sokáig ezt a kormányt tekintették legálisnak. Harc megszervezését a Jugoszláv Kommunista párt vállalta magára. Az igazsághoz azonban hozzátartozik, hogy az ellenállókhoz számos nem kommunista érzelmű ember is csatlakozott. A Nedić vezette jugoszláv báb-kormány mellett, Draža Mihajlović, a királyi hadsereg volt ezredesének csetnikjei, valamint Ante Pavelić usztasái is kiszolgálták a fasiszta rendszert. Aki valamilyen módon harcolni akart a megszállók ellen, az (ha nem is elvi meggyőződésből) csatlakozott a partizánokhoz.

1941. június 27-én alakult meg Jugoszlávia Népi Felszabadító és Partizánosztagainak vezérkara, élén a központi Bizottság főtitkárával Josip Broz Titóval. *Josip Broz az első világháború után orosz fogságba esett. 1920-ban tért haza és még ebben az évben a Kommunista Párt tagja lett. Öt évet töltött börtönben, majd illegálisba vonult és felvette a Tito fedőnevet. 1941-től a partizáncsapatok parancsnokaként harcolt a német és olasz megszállók ellen. 1941 július*

* „Elmúlnak a háborúk, megbuknak a kormányok...” – AZRA: Pit to je Amerika

Tito – a délszláv kommunisták vezére

4-én a párt Központi Bizottsága határozatot hozott a fegyveres felkelés megindítására. A felkelést a szerbiai Bela Crkva falucskában indította el Žikica Jovanović Španac, miután lelőtt két csendőrt. (Crna Gorában július 13-án, Szlovéniában július 22-én, Bosznia Hercegovinában és Horvátországban július 27-én, Macedóniában pedig októberben kezdődött el a fegyveres harc). A partizán csapatoknak 41 öszére sikerült felszabadítani nyugat Szerbia nagy részét, ahol kikiáltották az úgynevezett *Užicei Köztársaságot*.

Ebben az időben a megszállókon kívül a partizánok ellen küzdöttek Draža Mihajlović királypárti csetnikjei is. Mihajlović egy ideig hadügyminiszter volt az Angliában tartózkodó emigráns kormánynak, ezért a nyugati hatalmak évekig a csetnikeket tekintették a legális jugoszláv hadseregnek. A fegyveres harc kirobbanásakor úgy látszott, hogy a csetnikiek is csatlakoznak a partizá-

nokhoz (Tito még fegyvert is adott nekik) de később mégis szembefordultak velük.

Az Užicei Köztársaság megalakulását követően a német hadsereg nagyarányú elmentamadást készített elő. Ez volt az úgynevezett I. offenzíva, amelynek hatására a partizánoknak menekülni kellett a nemrég felszabadított területről. Ehhez kapcsolódik a jugoszláv történetírás szerinti II. offenzíva, az Igmáni Menetelés, amikor a hadsereg 1942 január-februárjában a hólepte Igmáni hegyet áttörve kicsúszott a németek gyűrűjéből. A Legfelsőbb Parancsnokság ezután Crna Gorába tette át székhelyét. A jugoszláv történetírás ezeket és a későbbi az offenzívákat is győzelemként állította be, holott szinte valamennyi hadművelet tulajdonképpen menekülés volt. Ez persze mit sem von le ezek sikeréből.

A III. offenzívára 1942 májusában a nyugat boszniai Kozarán került sor. A megszállók az usztasákkal együttműködve bekerítették a partizán csapatokat, akiknek csak nagy nehézségek árán sikerült egérvutat nyerniük. Az itt élő főként szerb polgári lakosságot „büntetésből” ekkor deportálták a jasenováci haláltáborba.

1942 novemberében a boszniai Bihać városában a felszabadító bizottságok képviselői létrehozták Jugoszlávia Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsát (Eredetileg AVNOJ). Az első ülészakon elítélték Mihajlovićot, Nedićet, valamint Pavelićet, és a harc folytatására szólítottak fel. A megszállók 1943 tavaszán indították el IV. offenzívájukat. A neretvai csata során a partizánoknak csellel sikerült kitörniük (felrobbantották a Neretva folyó hídját, amellyel megtevesztették az ellenséget, majd egy alkalmi összetákolat hídron elmenekültek). Ebben és az ezt követő V. offenzívában mértek döntő csapást Draža Mihajlović cset-

nikjére. Az említett V. offenzívára, a Sućeskaik csatára 1943 május-júniusban került sor. A Sućeska folyó völgyében bekerített partizánok több irányba kísérelték meg a kitörést. A Legfelsőbb Parancsnokságnak sikerült ismét elmenekülni és a hadsereg nagy része is épp maradt, kivéve a Sava Kovačević vezette sebesültekből álló hadosztályt, amely magára vonta az ellenség figyelmét és így szinte teljesen megsemmisült.

1943. november 29-én a boszniai Jajce városában zajlott le az AVNOJ második ülése, amelyen a szervezet az ország legfelsőbb törvényhozó szervévé alakult. Megalakult a Jugoszlávia Felszabadításának Nemzeti Bizottsága is, amelynek elnöke Tito lett. A jelenlévők határozatot hoztak, amelyben megtiltották II. Péternek a visszatérést. Döntöttek az államberendezés kérdéséről is, miszerint: Jugoszlávia demokratikus föderatív állammá alakul. A megszállók elleni harc folytatásaként zajlott a VI., név nélküli offenzíva az Isztriai-félszigeten, majd 1944. május 25-én a VII., az úgynevezett Drvari támadás. A boszniai faluban székelő Főparancsnokság éppen Tito születésnapját készít megünnepelni, amikor a németek ejtőernyősök segítségével támadást indítottak. Titónak és a többi vezetőnek repülőn sikerült Vis szigetre menekülni. A legenda szerint a főparancsnokságot egy tisztiiskolásokból álló különítmény mentette meg, akik az életüket áldozták Titóért. *(Legalábbis mi ezt tanultuk az általános iskolában.)*

1944 június 16-án Vis szigetén megálapodás született az átalakult emigráns Šubašić-kormány és a Nemzeti Felszabadító

Bizottság között a megszállók elleni közös harc kérdésében.

A szovjet hadsereg 1945 szeptemberében érte el Jugoszlávia határát. A felszabadító háború és az ahhoz kapcsolódó *véres etnikai leszámolások* 1945 májusában fejeződtek be. (Belgrád 1944. október 20-án szabadult fel). A háború során 530 ezer szerb, 192 ezer horvát, 121 ezer német és 103 ezer muszlimán veszítette életét. Az öszlétszámhoz viszonyítva azonban a zsidók (83,3 %), németek (23,1 %), a muszlimánok (11,4 %), a szerbek (9,5 %), és magyarok (9 %) vérvesztései voltak a legnagyobbak. A zsidók többsége német koncentrációs táborokban halt meg, míg a németek és a magyarok a Bácskát, Baranyát, Bánátot visszafoglaló szerbek 1944 október–novemberi bosszújának estek áldozatul. Tito partizánjai, (a főparancsnok beleegyezésével) és az orosz hordák közreműködésével véres bosszút álltak az itt maradt magyar és német polgári lakosságon. A „felszabadulás” körülbelül 40 ezer magyar ember életét követelte a Délvidéken. Ebben a tekintetben, a partizánok semmiben nem különböztek Draža Mihajlović csetnikjeitől és Ante Pavelić usztasáitól sem...

„Belgrádi fiúk”